
Стефан Анчев/St. Anchev

ПОЛИТИКАТА НА САЩ В ЗАПАДНА ЕВРОПА И
НА БАЛКАНИТЕ ПРЕЗ ПЪРВИТЕ ГОДИНИ НА
„СТУДЕНАТА ВОЙНА”

*US Policy in Western Europe and the Balkans during
the First Years of the “Cold War”*

World War II began as a clash between two systems that were created during the interwar period, after the President of USA made his promises for a fair world, and stated them in 14 points. The war was a revenge for what was lost or was not achieved after World War I starting just a few years after the “Four-Power Pact” failed to create one single authority to rule over Europe.

The winners from the anti-Hitler coalition separated and opposed each other. The West was victorious, but did not rule everything. The West lost their territories, which were their primary resources until the beginning of the war and which they used in their policy, economics, and diplomacy as a suitable firing ground. West knew how to use the Balkan states, but after the war not all of them were under the authority of their previous protectors. The status-quo was violated. The appearance of the Soviet Union on the after-war political scene was not merely something new, like a new type of political and social system. This was the return of the great state of Russia, but under a different name. The Balkans was once again Russia’s territory of influence and of action. What is more, USSR widened the boundaries of their policy and influence to Central Europe, a place, which Russia had never reached for a longer period of time.

During the first ten years after the war, the world and mostly the Balkan states faced a series of more or less humiliating armistices, civil war, political coup d’etat, peaceful negotiations, social changes and new pacts with other (or with the same) protectors. The Balkan states once again entered their destined areas of influence. Once again the great creators of the new world order were looking for new ways to use them.

Следвайки аналогията на събитията след края на Първата световна война, то след победата над “тристранната ос” светът трябваше да се преобразува в еднополюсен политически модел, изграден от силите победителки¹. Обединителната антифашистка кауза се оказва недостатъчно “спояваща сила” за съюзниците, и още преди края на войната се забелязват първите смразяващи повеи на “студената война”. В годините на следвоенната конфронтация започва промяната на истинските цели. Подписаната на 14 август 1941 г. Атлантическа харта между Рузвелт и Чърчил декларира стремежа към териториални преобразования на двете англосаксонски държави. В този смисъл тя може да се смята и като първия документ свързан с тяхната инициатива за нов световен ред. В потвърждение на това е секретният меморандум от 22 август 1941 г. (само седмица след въпросната харта) на Съвета за външна политика на САЩ, озаглавен “Въпросите на американската политика свързани с нацистко-болшевишката война” разглеждащ различните варианти на поведение от страна на САЩ, при определен развой на войната на Източния фронт. Интересното е в това, че документът не съдържа отговор на зададените въпроси, но тяхното естество и конкретна насоченост предполага и определя позицията на Рузвелт. Става ясно, че военният резултат на войната ще реши не само съдбата на “болшевишкия режим”, но и ще стимулира процес на териториално прегрупиране от Бохемия до Хималаите и Персийския залив. Важен пункт в този процес е създаването на буферна зона между тевтонците и славяните, а в интерес на американската политика е конструктивното разрешаване на този въпрос². Славянският фактор е важен не само във взаимоотношенията между съюзниците в края на войната, но и през последвалия период на “студената война”. Естествено, както това е ставало винаги в историята на Европа, балканските славяни, както и балканските народи като цяло и техните държави, заемат неизменно място в плановете и реализацията на интереси на Изтока и Запада. Начинът по който Балканите като регион в цялост и като отделни държави (в частност) се употребяват през междувоенния период³, продължава през времето и на “горещата”, Втората световна война и последвалата я “студена война”. Разглеждането на конфронтационния период между двете системи става обект на поредица от изследвания и политически концепции отразяващи (не винаги и не в еднаква степен за Изтока и Запада) интересите на двата лагера. След края на “студената война”, сред държавите от бившия Източен блок, а дори и в Русия се появиха “нови” анализи, развиващи немислими преди това концепции, които всъщност преповтарят всичко казано вече на Запад по време на “студената война”. За пореден път се потвърждава максимата, че “историята се пише от победителите”, а за пишещите победени, присъединяването към победилата идеология и новите управляващи, в страните с нова политическа система, е въпрос не само на професионален престиж, но и на професионално оцеляване. Все пак има и автори както в Русия, така и в САЩ, които се стремят да избягнат крайностите и да дадат обективна оценка на събитията през този

динамичен, не само за Европа, но и за целия свят период. Най-общо написаното към днешна дата може да се раздели на изследвания конкретно за “студената война”⁴, изследвания където тя присъства като част от разглежданата тематика⁵ и публикувани документи за периода⁶. Като регион и като отделни държави през въпросният 45-годишен период, Балканите също са обект на политически анализи⁷. Задължително трябва да се има предвид, че обстановката, политическата реалност във външнополитическите отношения на нашия полуостров са зависими и резултат от голямата политика на водещите двата блока политически сили. Преди разглеждания период така и през неговото развитие, както и сега, балканските държави остават в периферията на голямата политика, водена от държавите в центъра – бил той европейски (регионален) или глобален.

“Студената война” е термин, изразяващ състоянието на политическите отношения между държавите победители и техните съюзници след края на Втората световна война. Приема се, че за първи път той е използван от финансиста Бернард Барух през 1947 г., популяризиран от журналиста Уолтър Липман. Свързан е с конфронтацията между водещите тогава супер сили САЩ и СССР и техните съюзници, базирана на идеологическо, икономическо и военно съперничество. Този период е свързан с многополюсния модел в глобалните политически отношения, но въпреки кризисното на моменти обтягане на отношенията (в това число и редица локални “горещи войни”), не се стига до открита война между двата блока.

През първите 25 години на “студената война” американската историография, от т.н. “реалистична школа”, обвинява за конфронтацията “тоталитарния съветски комунизъм и неговия лидер Сталин”. Интересното е че действията на съветското правителство, във вътрешно- и външнополитически план се определят като резултат от някакъв агресивен план. Нещо повече, управляващите в Кремъл (определени като “претъпен режим”) неизменно търсят “конфронтация на международната арена”. Според Ситън-Уотсън, “стремежът на съветското правителство към световна социалистическа революция го поставя в положението на перманентна война с всички държави, които не му се подчиняват или не се намират в близки отношения с него”⁸. Ако подобно определение за водена политика, съответства на тоталитарна държава, то през последните 50 години САЩ напълно отговарят на него. Според авторите от тази школа “студената война” не е политика на Запада, а на СССР. За тях единственият способ за прекратяването ѝ е отказът на съветските лидери от световната социалистическа революция, определяно от тези историци като “империалистическо доминиране в света”. Другият начин – неприемлив за тях – е Западът да се откаже от съпротива срещу съветската политика⁹. Според Дж. Кенан, дори в случаите когато Кремъл показва сговорчивост и стремеж към премахване на конфронтацията, това трябва да се възприема като “тактически маньовър използван в отношенията между врагове”¹⁰.

В по-ново време, в американската историческа школа се появиха млади изследователи, наречени “ревизионисти”, които в своите изследвания като “главен

злодей” определят не само “съветския комунизъм”, но и “американския империализъм”. Така например според братята Колко, вина за “студената война” има “американската империалистическа експанзия, която се нуждае от запазване на световния капитализъм и традиционните общества”. Тези цели на американската политика се намират в противоречия с реалната международна обстановка след края на Втората световна война. Съвсем справедлива е тяхната забележка, че съобразно своето следвоенно положение СССР едва ли може да направи нещо извън Европа с което да заплаши САЩ. Или пък, ако го нямаше Съветския съюз, то след края на войната, отношението на САЩ към “страните от третия свят” едва ли щеше да бъде по-различно¹¹. Съвсем справедливо се смята, че Западът няма никакъв реален принос при освобождаването на Източна Европа, поради което тази нейна част се оказва под военното управление на съветската армия¹². Безсилието на Лондон и Вашингтон да променят новото статукво, както и нежеланието да се съобразят с него предизвиква тяхната конфронтация, която през различните периоди на “студената война” е необоснована и твърде произволна.

Следвоенният съюзен „развод” не е толкова на идеологическа основа (такава е само официалната обвивката), колкото е съобразен с реалностите на новото статукво. Довоенната неприязън на Великобритания по отношение на СССР е демонстрирана и по време на войната. Още в нейното начало Лондон разработва план за бомбардировка на нефтопреработващите предприятия в Кавказ. Тази идея продължава да е все така актуална и по време на съветско-финската война¹³. Чърчил дава заповед за концентрирано събиране на трофейното германско оръжие с оглед на вероятното му използване против Съветския съюз. Заедно с това той заповядва на своите генерали да се готвят за война против СССР¹⁴. В тази насока е и разработката на операция “Невъзможно” – план за война против СССР, която трябвало да започне на 1 юли 1945 г. със 112 германски дивизии, попаднали в английски плен, запазили военната си структура в провинцията Шлезвиг-Холщайн в Южна Дания. Въпреки нереалността при реализирането на този план, те са поддържани в бойна готовност до пролетта на 1946 г.

Година преди края на войната сферите на влияние на победителите на Балканите е спазарено на двустранна среща между Чърчил и Сталин. Вероятно американският президент е информиран за съдържанието на направената от британска страна „стратегическа оферта”, защото САЩ възприемат така определеното следвоенно балканско статукво. На 9 октомври 1944 г. Чърчил и Идън са в Москва където обсъждат със Сталин положението в Полша, Румъния, Гърция, Италия и България. На тази среща се разменя прословутото листче, на което в процентно отношение се определя следвоенното влияние и статукво на Балканите. Предложението на английския премиер е Румъния – 90% за Русия, Гърция – 90% за Англия, Югославия, както и Унгария 50% на 50%, България – 75% за Русия. Сталин прочел направения от Павлов превод и само поправил

съотношението за България на 90%. На следващия ден това англо-съветско разпределение на сферите за влияние, преди всичко върху Балканите, е обсъждано от Молотов и Идън. Интересен момент представлява обсъждането за “бартерна сделка” на процентите спрямо Унгария и България. Молотов настоява съотношението за Унгария да бъде 75% към 25% в полза на Съветския съюз. Идън се съгласява да се обсъди този въпрос, само ако се преразгледа преценката за България в полза на по-голямо английско влияние. Срещу аргумента на Молотов, че Чърчил вече се съгласил на съотношението 90%/10%, той прави опит да измени съотношението за България на 80% срещу 20% при отстъпка за Унгария 75% срещу 25%. При така усложнената процентна ситуация Молотов иска по-голямо влияние в Югославия, което Идън отхвърля. След кратко прекъсване на преговорите Молотов предлага за България и Румъния 80% срещу 20%, а за Югославия 50% на 50%. При продължилите преговори Молотов прави опит да измени съотношението за Унгария, докато Балканите се смятат вече за договорени¹⁵.

Тридесет години след края на войната в САЩ са разсекретени документи показващи отношението на Държавния департамент към съюзника СССР. В тях, като основна цел на следвоенната американска политика, се предвижда “разрушаването на Съветския съюз, който в световната геополитика заема ключова позиция в сърцето на Евразия (Hedrtland)¹⁶.

Според един от водещите американски политолози Уилям Уилямс, идеологията за Държавния департамент винаги е имала вторично значение, като на първо място в неговата външна политика се поставят геополитическите интереси. От доктрината “Монро”, явяваща се императив на американската външна политика за целия свят и през целия XX век, глобализацията, определяна още като политика на “отворените врати”, има за цел не само американско силово влияние в Евразия, но също така и установяване на твърда политика по отношение на разрушения след войната Съветски съюз. Американският историк Фредерик Търнър, е един от тези, които продължават да формират американската експанзионистична политика след “доктрината Монро”, а неговата теза приема програмни очертания за редица водещи американски политици в началото на XX век. Според него границите на САЩ не са фиксирано пространство, а тяхната историческа мисия е “преодоляването на съдбата”. И за да стане по-ясно той заявява: “Основният фактор в историческата мисия на Съединените щати е експанзията, която постоянно трябва да продължава”. Един от известните американски историци Валтер Лафебер, отбелязва че през периода 1895-1905 г. при президента Теодор Рузвелт завършва “юридическото формиране на основната американска доктрина за хегемония и организация на американското велико пространство”. “Доктрината Рузвелт” не е просто добавка към “доктрината Монро”, а основа за фундаменталната американска политика през следващите десетилетия. Добавките въведени от президента Рузвелт в международно-правов аспект дават основание и възможност на САЩ да се държат като империя първо

на американския континент, а след това и в целия свят. Според тях САЩ са единствената държава хегемон в Западното полукълбо, което означава, че нейната воля е закон за другите. Те са тези които определят международно-правовите отношения между държавите в този голям регион, като общоприетите принципи на международното право нямат никакво приложение там. Казано по друг начин: силата на САЩ – това е правото. Те сами си предоставят правовата възможност да извършват интервенция в Западното полукълбо за поддържане на своите интереси. Според критерия на САЩ демократични страни са тези които признават и се подчиняват на американското господство, тези които позволяват намеса на американските монополи в своята икономика. И обратното, всяка държава която се противопоставя на експанзията на САЩ, е недемократична и спрямо нея могат да бъдат предприемани всякакви “полицейски действия”¹⁷.

Карл Шмид отбелязва, че доктрината на Теодор Рузвел се основава на преработената сентенция “в когото е властта – негова е и религията”, което в геополитически план звучи така: “в когото е властта – в него е правото”. По отношение на идеологията този принцип означава – “в когото е властта (който управлява), той определя идеологията”¹⁸. В книгата си “Разрушение на разума” Г. Лукач отбелязва че възприетата от САЩ “доктрина на отворените врати” се основава на принципа “*cuius est ecomia, ejus regio*”, което означава, който господства в икономиката, той има и политическата власт. А този който има власт той винаги има право, доколкото силата е право¹⁹. В началото на XX в. когато САЩ излизат на международната сцена извън американския континент, основополагащата идея на тяхната външна политика се свързва със следната геополитическа аксиома: “Доколкото ресурсите на Евразия могат да представляват заплаха за военното поражение на САЩ, то в техен интерес е отстраняването от региона, или поне от значителна част от него на всяка отделна държава или група от такива, които са враждебни или носят потенциална враждебност спрямо тях”²⁰.

Амбициите на САЩ за световно господство са политическа цел и в началото на Втората световна война. В своята книга “Американският век” Г. Люс, съветник към правителството и един от редакторите на “Тайм” пише “...историческата мисия на САЩ е да превърнат XX век в американски, а целия свят – в американски свят”²¹. На тази база идва и определянето на стратегията след Втората световна война като “Рах-Амерісана” (“мир по американски”). Това означава налагане на света признанието на САЩ, като единствената най-мощна държава, която може да му налага своите цели, такива каквито американците считат за правилни, и с такива средства, които те смятат за необходими²². Х. Кисинджър определя САЩ след Втората световна война, като “толкова могъщи, което им дава самочувствието да прекрояват света по свои собствени мерки”²³. Тази не много привлекателна цел е облечена в идеологическа обосновка като борба срещу комунизма, срещу неговото противопоставяне (“сдържане”) с всички средства: икономически, политически, военни, психологически). Целта е недопус-

кане на СССР до ресурсите на Евразия, след като източната и централна част от Европа е в сферата на съветското влияние. В началото на XX век британският геополитик Харолд МакКиндер развива концепцията за “евразийската територия” включваща целия Сибир и значителна част от Средна Азия. По-късно се появява и концепцията за “сърцето” – Централна и Източна Европа, като важна отправна точка за доминиране над стария континент. Обвързани в последователност при тяхното овладяване и използване, “рецептата” за геополитическа власт над света изглежда така: “Този, който управлява Източна Европа владее “сърцето” на земята; Този, който управлява “сърцето” на земята владее Световният остров (Евразия); Този, който управлява Евразия, владее света”²⁴ Тази концепция има по-късно своя немски вариант на Карл Хаусхофер – «Drang nach Osten», както и съкратената и не толкова описателна версия: “Който контролира периферията на Евразия (под това се разбира Източна Европа – бел. моя), той контролира Евразия, а който контролира Евразия, той управлява съдбата на света”²⁵. От проследените дотук няколко теории стават ясни амбициите на двете англоезични държави за световно господство. Те са породени не от резултатите след Втората световна война, а от реалностите след нея които объркат плановете им, поради което е необходима нова мотивация за тяхната политика. Това е забелязано и от заместник главния секретар Д. Ачесън, който обявява в Сената “появата на вакуум в световното управление и вероятността СССР да го запълни използвайки военна сила”²⁶. Предпоставка за това е, че цяла Европа и Азия са узрели за революция след войната, заплашено е съществуването на частната собственост, а социално-икономическият живот на стария континент е в задънена улица²⁷.

В Европа също градят плановете за нов глобален ред. През 1940 г. Чърчил мечтае “Великобритания да остане в центъра на простираща се в целия свят империя и общност на нациите – ако е възможно за хиляда години.” След Втората световна война, въпреки реалностите, той не променя своите мегаломански геополитически плановете. Съветският съюз не се помества в неговите схеми. Чърчил изобразява световната политика като три пресичащи се кръга, взаимно свързани и влияещи си. Те представляват САЩ, възникващата нова обединена Европа и Британската общност на нациите²⁸.

* * *

В края на Втората световна война Турция е в обсега на интереси на „голямата тройка” заради бъдещето на Проливите. На Ялтенската конференция се разглежда нова концепция за тяхното използване, различна от приетата в Монтьо през 1936 г.²⁹. Според Сталин подписаната преди войната конвенция е остаряла не само поради прекратяване работата на Лигата на нациите, но и поради новата политическа обстановка. Той припомня, че тя предоставя големи права на Турция, която може да затваря Проливите когато си поиска³⁰. Чърчил и Рузвелт явно

споделят позицията на Сталин защото подкрепят идеята за различна конвенция на тази от Монтьро. За успокоение на Турция се подчертава, че изменението няма да засегне нейния суверенитет. От този момент започва един сложен дипломатически процес на преговори, който към края на 1946 г. завършва без предварително обявения желан резултат. На 19 март 1945 г. съветското правителство изпраща нота до Анкара, касаеща изтичащия съветско-турски договор от 1925 г. Припомня се това, което Сталин отбелязва на Ялтенската конференция – за промяната на международната обстановка и необходимостта от нова основа в отношенията между двете държави. Турският отговор е от 4 април 1945 г., без той да променя с нещо определената от Москва насока за сключването на нов договор. След неофициалните разговори в Анкара и официалната среща в началото на юни в Москва, турското правителство не дава отговор и търси подкрепата на западните държави. На 20 юни Форин офис официално заявява на преговорите в Москва подкрепата си за турската позиция, като се надява на аналогична позиция от страна на САЩ. От Вашингтон обаче не бързат да заемат каквото и да е крайно решение. На 26 юни в официална нота се подкрепя добрия тон на преговорите Сарпер³¹ – Молотов, както и надеждата те да продължат съгласно принципите на ООН. Сдържаното поведение на САЩ явно се приема с разочарование от нейния европейски съюзник, но то има и своето обяснение. Американското правителство явно не иска преди края на войната да се ангажира с въпрос отнасящ се до отношенията между Турция и СССР, а на този етап от своята политика Вашингтон разглежда Проливите като съветско-английски сблъсък на интереси. Само няколко години по-късно ще настъпи промяна в американската политика, която ще превърне Турция и Проливите във важен пункт от нейната балканска и антисъветска политика. На 18 юни турският посланик обсъжда с Молотов предложението на Кремъл за промяна на турско-съветската граница и получаването на право за съветска военна база в зоната на Проливите.

Въпросът за Проливите, а съответно и за бъдещето на Турция се обсъжда и на Потсдамската конференция. Чърчил подкрепя необходимостта от нова конвенция, но и дава да се разбере, че е против съветските предложения и натиск спрямо Турция.

Поради разминаването в интересите и пътят по който те могат да бъдат реализирани, трите велики държави не достигат до окончателно общо решение по въпроса за Проливите. Заключителният протокол от конференцията по този въпрос препоръчва (оставя надеждата) той да бъде разрешен в двустранни преговори между Турция и всяка една от великите сили³². Тази възможност първо е използвана от САЩ, които на 2 ноември 1945 г. предлагат свикването на международна конференция, за промяна на конвенцията от Монтьро. На 21 ноември тяхната инициатива е последвана от Великобритания, но в изпратената от нея нота изменението на старата конвенция не се разглежда като толкова спешно. От тези две инициативи се налага общото мнение, че и САЩ, и Великобритания

не са настойчиви за промяната на условията от Монтьо. От друга страна, запазването на старите условия не е изгодно за СССР. Точно това обстоятелство е водещо в политиката на двете западни държави, а не някаква загриженост за “равноправие” по отношение на Проливите.

На 7 август 1946 г. СССР изпраща нота до Турция, в която изразява своето становище по бъдещата конвенция за Проливите. По първите три пункта съветските предложения са сходни с тези на САЩ и Великобритания. Разликата е по отношение изработването на нов режим за Проливите, който вече касае само черноморските държави, както и установяването на съветско-турски контрол над тях³³. На 19 август Вашингтон прави очакваното. Приема първите три пункта, които отговарят и на техните интереси и отхвърля четвъртото и пето предложение. САЩ не са съгласни, интересите на черноморските държави да бъдат прерогативни за Проливите. Окуражено от тази подкрепа, в нотата си до съветското правителство от 22 август 1946 г., Анкара приема някои изменения в конвенцията за Проливите, но не и цялостната ѝ замяна от конвенция на черноморските държави. Тъй като и двете страни отстояват избраните от тях позиции, Турция с подкрепата на САЩ и Великобритания, разменените на 24 септември и 18 октомври 1946 г. ноти само отново потвърждават патовата ситуация по този въпрос. Не трябва да се забравя че размяната на ноти през 1946 г. става след Фултънската реч на Чърчил и по време на Парижката мирна конференция.

По време на Втората световна война няма особена разлика между английската и американска политика по отношение на Гърция. В своята фразеология и двете велики сили подкрепят националноосвободителното движение в страната, но когато става въпрос за практически действия през 1943 г. стават ясни и целите на антихитлеристката коалиция. В средата на 1943 г. по-голямата част от континентална Гърция се контролира от ЕАМ – ЕЛАС³⁴. По време на въоръжената борба ръководството на левицата в Гърция нееднократно се обръща към всички останали организации на съпротивата³⁵, както и към емигрантското правителство за създаването на правителство на националното единство. Активните и успешни военни действия на ЕЛАС и ЕДЕС в континентална Гърция и по най-големите острови довежда не само до обезсилването на намиращите се там германски части, но и до ново политическо обединение.

През пролетта на 1943 г., ръководителите на СОЕ-Кайро установяват връзка с ЕЛАС, като най-голямата партизанска сила в Гърция. Това довежда до подписването на споразумение между командващите ЕЛАС и ЕДЕС, С. Сарафис и Н. Зервас и ръководителя на британската военна мисия в Гърция Е. Майерс Според него те преминават на подчинение към съюзническото командване в Близкия Изток. Предизвиканото от обстоятелствата капитуланство, води след себе си и други отстъпки. На 18 юли с. г. в Пертули (Каламбака) е създадено Общо главно командване на партизанските отряди

в което влизат ЕЛАС, ЕДЕС, ЕККА и Британската военна мисия в Гърция. При това развитие на събитията се появява възможност за общо действие на цялата гръцка съпротива и английските войски, провалена от безкомпромисен стремеж на Георг II към властта. По време на конференцията на гръцките съпротивителни сили в Кайро през август 1943 г., представителите на ЕАМ настояват въпросът за възстановяването на монархията в Гърция да се реши с плебисцит. На 19 август Георг II се жалва на Чърчил от отношението към короната и иска съвета му. Не е трудно да се отгатне позицията на министър-председателя. Според него кралят ще се завърне заедно с навлизащите в Гърция английски войски. Неудобството ще има само ако гръците сами прогонят германците. Развоят на събитията показва, че дори и това "неудобство" не е пречка за Лондон да съдейства при възстановяването на монархията³⁶. Още през март 1943 г. Форин офис инструктира своята мисия в Кайро за пълна поддръжка на гръцкия крал и неговото правителство. Тази линия на поведение трябва да присъства при всички контакти в и извън Гърция. Съвсем друго е отношението на Вашингтон към гръцкия монарх. Следвайки мнението сред гръцката диаспора, където Георг II се смята за предател, сътрудничиц преди войната с фашисткия диктаторски режим на ген. Метаксас,

САЩ се въздържат от намеса във вътрешните гръцки проблеми. За разлика от британските претенции и методи за тяхното осъществяване в тази балканска държава, американците залагат на по-голямо икономическо проникване и разширяване на създадените вече икономически позиции. Потвърждение за това е една записка от 19 август 1944 г. от Близкоизточния отдел на Държавния департамент, в която се говори за широка програма за оказване помощ на Гърция³⁷.

На 27 февруари 1947 г. президентът Труман, държавният секретар Маршал и заместникът му Дийн Ачесън се опитват да убедят изолационистите републиканци в необходимостта за оказване на финансова помощ на Гърция и Турция. Идеята на Труман е помощта за Гърция да се обясни, не с желанието да се подкрепя монархията там, а като част от световната програма за свобода. Интересна е позицията на Кенан, авторът на "дългата телеграма", по отношение подготвяната финансова помощ. Той „не разбира“ защо е необходимо оказването на военна помощ на Турция, където ситуацията в страната не е като в Гърция. За него заплахата от СССР в региона е преди всичко политическа, поради което и правителството в Атина трябва да получи адекватна на нея помощ – политическа и икономическа. Кенан не разбира политиката по отношение на двете балкански държави като традиционна американска, поради което не вижда необходимостта с нея да се ангажира американското общество. Американският президент не може да назове направо причините за това съсредоточаване на Балканите. По-приемливо е обяснението за "противопоставянето на доброто на злото", поради което "положението в Гърция засяга целия свят" и затова "трябва

да се подкрепи политиката на сдържаност и контрол³⁸. Американското общество се нуждае от ясно обяснение, като това, че “САЩ защитават независимите страни в името на демокрацията и международната общност”, или като това: “Помагайки на свободните и независими нации да запазят свободата си, САЩ ще предадат стойност на принципите, залегнати в Хартата на ООН”³⁹.

На 15 май 1947 г. Конгресът отпуска \$400 млн. финансова помощ за двете балкански държави, като Гърция получава \$300, а Турция \$100 от тях. Освен това Гърция получава в добавка оръжие и военни припаси, “съпроводени” от американски военен и цивилен персонал. За първи път САЩ се намесват във вътрешните работи на държави извън американския континент. Може да се каже, че това е реализация на една стара нереализирана амбиция след края на Първата световна война, когато в надпреварата за мандатни територии в бившата Османска империя, те са изгласани от Великобритания. От някои анализатори по онова време “доктрината Труман” се определя като “кръстоносен поход срещу социализма”. Истинската цел на избора Гърция и Турция да получат заем все пак става известна. Тя е “призната” от “New York Herald Tribune” в броя му от 1 април 1947 г. - “Ние избрахме Гърция и Турция не затова, защото те особено се нуждаят от помощ, и не затова, защото са блестящи образци на демокрация, а поради това, че представляват стратегическа врата към Черно море и към сърцето на Съветския съюз”⁴⁰. През следващите години САЩ създават свои военни бази в тези две балкански държави, което води до напрежение в Близкия и Средния Изток. Поради това някои изследвачи на проблема смятат “доктрината Труман” за начало на “студената война”. С нейното обявяване САЩ разширяват периметъра на доктрината Монро през Атлантическия океан до Европа, превръщайки Гърция след гражданската война в американски протекторат и удобен плацдарм за американски бази около СССР⁴¹.

Заслужава да се обърне внимание и на широко лансираната на Запад теза, за “отворените врати” на “план Маршал”, за всички които желаят да се присъединят към американската програма, и за реакцията на СССР към тази идея. Обикновено се казва, че Сталин отказва и препяства възможността на страните от Източна Европа да получат американски помощи за своето следвоенно възстановяване.

На заседание при държавния секретар на САЩ от 28 май 1947 г. се съгласуват условията при които държавите от “съветската зона” могат да получат планираните помощи. Те са свързани с отказа им от обвързване със СССР и приемането на “широка европейска интеграция”. Това означава използването на техните ресурси за възстановяването на западните части от континента. Става ясно, че планът е подготвен по такъв начин, което предполага отказ на Съветския съюз и държавите от Източна Европа или съгласие при изгодни за Запада условия. Трябва да се отбележи, че основна роля за Европа при обсъждането на американския план, имат министрите на външните работи на Великобритания

Е. Бевин и на Франция – Ж. Бидо. Тяжно е и предложението да организират във френската столица на среща между министрите на външните работи на Великобритания, Франция и СССР, за консултации по предложението на Маршал. Официално те заявяват заинтересованост от привличането на СССР, а в разговори с американския посланик в Париж, споделят очакванията си Москва да откаже.

Съветското правителство подлага на сериозно обсъждане направените предложения. На 21 юни 1947 г. то отговаря положително на поканата за срещата в Париж. За съществуването на желание относно присъединяването към “план Маршал”, свидетелстват направените инструкции в тази насока до посланиците в Варшава, Прага и Белград на 22 юни. Интересни са съвсем точните анализи направени тогава от съмняващите се в “благородството” на американската идея. Един от тях Е. С. Варга, в докладна записка до Молотов от 24 юни определя смисъла на “план Маршал” като “реализирането на политически цели в Европа”, срещу снабдяването ѝ с насъбралите се излишни американски стоки и не толкова големи кредити⁴². Негативно е отношението към него и на Н. Новиков — посланик на СССР в САЩ. В телеграма до Молотов, също от 24 юни, той го определя като средство за налагане на американската политика в Западна Европа, чрез нейното икономическо и политическо подчинение имащо за цел създаването на антисъветска групировка⁴³. Що се отнася до очакваните условия при даването на помощ, съветското правителство отхвърля всякаква форма на контрол от страна на САЩ, по отношение на своята икономика и тези на страните от Източна Европа. Според един от сътрудниците на Молотов, В. Ерофеев, СССР трябва да приеме направеното предложение, като се опита да отстрани, или поне намали максимално, отрицателните условия. В декларацията преди срещата в Париж, съветската страна заявява предварителното си несъгласие срещу всеки опит “американската помощ за Европа да се обвързва с “намаляване на суверенитета на европейските страни или с нарушаване на тяхната икономическа самостоятелност”. В хода на конференцията, на 30 юни Молотов получава важна информация от Вишински (получена от съветското разузнаване) за договорка между Държавния департамент и Форин офис отнасяща се до следното: “план Маршал” да има за цел реконструкцията на Европа, а не помощ за нея; това трябва да стане чрез създаването на централизиран орган, който да управлява добива на въглища, производството на стомана, организацията на транспорта, селското стопанство; всяка организация създадена по “план Маршал” трябва да се намира извън контрола на ООН. Това е необходимо за да се привлече и Германия към него, която е извън световната организация; Великобритания и САЩ ще се противопоставят по изплащането на репарации на СССР от продукцията в резултат на американската помощ. Тази информация определя и позицията на съветската делегация на Парижката среща. На 30 юни по време на поредното заседание, съветският външен министър отбелязва, че в работата на конференцията не влиза създаването на програма за всички европейски страни и че “въпросът за Германия трябва да се разгледа от

четирите държави. На 2 юли съветската делегация отказва да участва в реализацията на “план Маршал”⁴⁴. От повечето анализатори това се смята за грешка на Молотов, защото при продължаване на преговорите може да се достигне до частичен успех, или всичко да се провали, което при всяко положение е успех за Москва.

Камарата приема “план Маршал” на 31 март 1948 г., отпуска \$4 млрд. от поисканите \$6,8 млрд., но отказва да въведе редовна военна служба⁴⁵. През април 1948 г. Конгресът гласува Европейската програма за възстановяване, според която 10% от американската помощ е под формата на заеми и 90% на дарения в натура – американски стоки предавани на съответните европейски правителства, които ги продават на индустриалците. От 1948 г. до 1952 г. помощта отпусната на Европа по “план Маршал” е на стойност \$13 млрд. от които \$3,2 млрд. за Великобритания и \$2,7 млрд. за Франция. По отношение на получена помощ Великобритания е с 24,4% от цялото нейно количество, Франция – с 20,3 %, Италия – с 11%, ФРГ – 10,1% и Холандия – 8,3%. Що се отнася до помощта под форма на дарения, същите страни се подреждат така: Франция с 23,8%, Великобритания с 21%, Италия с 12,6%, ФРГ с 11,6% и Холандия с 8,3%.

Не е толкова известен фактът, че спасителният за следвоенната Западна Европа “план Маршал” се прилага с редица обвързващи ограничения за кредитираните страни. Те се задължават да либерализират своята търговия, което пък дава възможност на САЩ да започнат американизацията на Европа. През 1948 г. се поставя началото на Агенцията на икономическо коопериране (Ай Си Ей), създадена за администриране на програмата за възстановяване на Европа (Ай Ар Пи). Не е много известно също така, че Чърчил, речевият оратор от Фултън, определя тази небивала американска щедрост в международен мащаб като “най-подлият акт в човешката история”⁴⁶. Всички автори разглеждащи финансовата американска политика в началото на “студената война”, пропускат един немаловажен момент, свързан с изгодата за участващите в нея лица. Така например известно е вече, че Уилям Клейтън (член на Съвета по международните отношения и заместник-държавен секретар по икономическите въпроси), който помага при прокарването на закона през Конгреса и активно действа за неговото приложение в Европа, увеличава личната си сметка със \$700 хил. годишно, а компанията му до лятото на 1949 г. получава общо \$10 млн. от фондовете на “план Маршал”.

Замислен и въведен веднага след “доктрината Труман”, този план за финансова експанзия в Западна Европа има за цел не само нейното спасяване от комунизма, но и окончателно изместване на Великобритания от традиционните за нея сфери на влияние. Не случайно като проект той е озаглавен “Реконструкция на Западна Европа”. В книгата си “Трагедия и надежда” американския професор по история Каръл Куигли определя неговото реализиране като “основна тенденция на американския елит при осъществяването на нов световен ред”. Обвързването на европейската икономика със САЩ води до сключването на Конвенцията

за европейско икономическа сътрудничество – април 1948 г. През следващия месец на конгреса в Хага са приети седем резолюции за постигането на европейски политически съюз.

„Студената война“ като продължение на горещите сблъсъци през XIX и XX век си има своите закономерности. Тя не изключва локални военни конфликти, но същевременно с това предполага и двуполносен геополитически модел във всичките му направления. Балканите за пореден път попадат в обсега на интереси и влиянието на два противоположни блока. Историята продължава...

БЕЛЕЖКИ

¹ Трябва да се има предвид, че в настоящата статия ще се спрат само върху събитията, свързани с двете балкански държави – Гърция и Турция – бел. моя.

² **Нарочницкая, Н. А.** Преемственность англосаксонских геополитических планов в отношении Европы. – <http://www.pravoslavie.ru/analit/anglosaxplanseuro.htm> – както е индексирано на 1 декември 2008 г.; **Нарочницкая Н. А.** За что и с кем мы воевали. “Минувшее” 2005., с. 47.

³ Виж **Анчев, С.** Балканите – начин на употреба 1918–1938 г. Университетско издателство “Св. Св. Кирил и Методий” В. Търново, 2006.

⁴ **Батюк, В. И.** Истоки “холодной войны”: советско-американские отношения в 1945–1950 гг. М., 1992.; **Батюк, В. И., Евстафьев Д. Г.** Геополитический контекст начала “холодной войны”: уроки для 90-х годов – США, Канада: экономика, политика, идеология. 1994. № 10.; Холодная война. – <http://www.patriotica.ru/enemy/coldwar.html> – както е индексирано на 1 декември 2008 г.; США – Западна Европа: партньорство и соперничество. М.: Наука, 1978; **Трофименко, Г. А.** США: политика, война, идеология. М: Мысль, 1976.; **Фридман, М. Дж.** Холодная война: испытание американской мощи и проверка идеалов. – Международные отношения США: важнейшие события. Внешняя политика. Апрель 2006 г. т. 11, № 1.; **Элвуд, Д. У.** План Маршалла: стратегия, которая принесла плоды. – Международные отношения США : важнейшие события. Внешняя политика. Апрель 2006 г. т. 11, № 1.; **Шенин, С. Ю.** История холодной войны. Издательство Саратовского университета 2003.; **Тахненко, Г.** Анатомия одного политического решения (к 45-летию плана Маршалла) – Международная жизнь. 1992. № 5.; **Плащинский, А.** Экономическая дипломатия США. План Маршалла и доктрина Трумэна как элементы одной стратегии. – Белорусский журнал международного права и международных отношений, 2003, 4.; **Плащинский, А.** План Маршалла во внешней политике США. – Белорусский журнал международного права и международных отношений, 2001, 1.; **Наринский, М. М.** СССР и план Маршалла - Новая и новейшая история. 1993. № 2.; **Хлобустов, О.** Кто же был отцом “холодной войны”?. – <http://www.fsb.gov.ru/history/autors/hlobustov4.html> – както е индексирано на 1 декември 2008 г. .; **Ленард Т.** Студената война и отвъд нея: перспективи във външната политика на Съединените щати. – Литературен вестник, 16, 25.04 – 01. 05. 2001. **Богданов В.** Башар Асад: Холодная война продолжается. – Российская газета, № 3753, 22 апреля 2005.; **Илларионов А.** Прохладная война. – Коммерсантъ, № 83, 2006.; **Виноградская Т.** За гранью “холодной войны”. – Обозреватель – Observer, № 22, 1993.

⁵ **Хрущев, Н. С.** Время. Люди. Власть. (Воспоминания в 4-х кн.), кн. 2. ч. 4. Информационно-издательская компания “Московские Новости”, 1999.; **Шлезингер, А.** Цикл американской истории. М., 1992.; **Ахалкаци, Д. С.** Берлинский кризис 1948 г. В советско-американских отношениях – Новая и новейшая история 1995 №6.; История внешней политики СССР: 1917–1985 (в 2-х томах), под ред. А. А. Громько, Б. Н. Пономарёва. М, Наука, 1986.; **Кисинджър, Х.** Дипломатията. Труд 1997.; **Амброуз, С. И.** Стремеж към глобализъм. Американската външна политика от 1938 до началото на 90-те години. С., 1995.; **Мари-Франс Кристоф Чакалоф.** Изграждането на обединена Европа 1945–1990. Основни етапи и проблеми. КАМА 2000.; **Мирчева, Хр.** Глобалната конфронтация в глобалната политика. История на международните отношения (1945–1995). Университетско издателство “Св. Климент Охридски” С., 1999.; **Мирчева, Хр.** История на международните отношения в най-ново време. Книга първа. СОФИ-Р 2002.; **Мирчева, Хр.** Върху някои въпроси на англо-американските противоречия в Близкия Изток (1945-1955). // България и европейските страни през XIX–XX век. С., 1975., с. 303-314.; **Волокитина, Т. В., Г. П. Мурашко, А. Ф. Носкова, Т. А. Покивайлова.** Москва и Восточная Европа. Становление политических режимов советского типа 1949-1953. Москва РОССПЭН 2002.; **Лукач, Дж.** Краят на XX век и краят на модерната епоха. ОБСИДАН София 1994.; **Добринин, А.** Строго секретно. ПРОЗОРЕЦ & ТРУД, 2005.; **Крейтор, Николай фон.** От Доктрины Монро до нового мирового порядка. – <http://www.analysisclub.ru/index.php?page=hist&art=2031> – както е индексирано на 1 декември 2008 г.; **Тимоти, Гартън Аш.** Свободният свят. Америка, Европа и изненадващото бъдеще на Запада. ОБСИДАН С., 2005.; **Суайцър, П.** Победа. Тайната стратегия на Рейгън за разбиване на СССР. Труд С., 1999.; Страны Западной Европы и США после Второй мировой войны. // <http://www.tspu.tula.ru/res/hist/rodovitch/Rod01.htm> – както е индексирано на 1 декември 2008 г.; США после Второй мировой войны. – <http://www.tspu.tula.ru/res/hist/rodovitch/Rod02.htm> – както е индексирано на 1 декември 2008 г.; **Мурашко, Г., А Носкова.** Советский фактор в послевоенной Восточной Европе 1945–1948 – Советская внешняя политика в годы холодной войны (1945-1985). – М., 1995; **Кенеди, П.** Възход и падение на великите сили. Икономически промени и военни конфликти XV–XX в. т. 2. С., 1997.; **Язькова, А. А.** Восточная Европа в политике СССР и США – Новая и новейшая история 1991 №3.; **Добринин, А.** Наши отношения с США – Международные отношения. 1997. № 8.; **Кортунов, С.** Холодная война: парадоксы одной стратегии. – Международная жизнь. 1998. № 8.; “План Маршалла” создал единую Европу. – <http://www.washprofile.org/?q=ru/node/676> – както е индексирано на 1 декември 2008 г.; **Американское общество на порогах XXI века: итоги, проблемы, перспективы: Материалы II научной конференции. МГУ 1995 г.** – http://www.amstud.msu.ru/full_text/texts/conf1995/contenets.htm - както е индексирано на 1 декември 2008 г.; **Малаха, В. Н.** От Плана Маршалла до программы Тасис (тезисы доклада). – <http://www.edc.spb.ru/activities/conferences/40years/malakha.html> - както е индексирано на 1 декември 2008 г.; **Волгин, П.** Англия и Западная Германия. Институт международных отношений. Издательство ИМО. Москва – 1957 г. Богатуров А. Д. Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после второй мировой войны (1945–1995). М.: Конверт – МОНФ, 1997.; **Уткин, А. И.** Американская стратегия для XX в. М.: Логос, 2000.; Советский союз и страны Восточной Европы: эволюция и крушение политических режимов (середина 40-х — конец 80-х гг. XX в.). Материалы круглого стола. -История СССР. 1991. № 1. **Чомски, Н.** Какво всъщност иска чичо Сам. “Нова Зора” С., 2001.; **Лан, В. И.** США в военные и послевоенные годы: 1940–1960 гг. М., 1964.)

⁶ **Димитров Г.** Дневник (9 март 1933 – 6 февруари 1949). Университетско издателство Св. Климент Охридски. София, 1997.; **Злобин Н. В.** Неизвестные американские архивные материалы о выступлении У. Черчилля 5. III. 1946. // Новая и новейшая история, № 2, 2000.; План Даллеса (цели США в войне против России). // http://www.patriotica.ru/enemy/dalles_plan.html – както е индексирано на 1 декември 2008 г.; Советский фактор в Восточной Европе. 1944–1953. Т. 1. 1944–1948. Документы. М.: РОССПЭН, 1999.; Христоматия по новейшей истории России 1917–2004. Часть вторая 1945–2004. ДРОФА Москва 2005.; Восточная Европа в документах российских архивов 1944–1953 гг. Т. I. 1944–1948. Москва – Новосибирск 1997.; Восточная Европа в документах российских архивов 1944–1953 гг. Т. II. 1949–1953 гг. Москва–Новосибирск 1998.; Преписка на председателя на Министерския съвет на СССР с президентите на САЩ и министър-председателите на Великобритания по време на Великата отечествена война 1941–1945. С., 1983.

⁷ **Семерджиев, А.** Преживяното не подлежи на обжалване. ТРУДС., 2004.; **Баева, И., Е. Калинова.** Следвоенното десетилетие на българската външна политика (1944–1955). С., 2003.; **Баева, И., Е. Калинова.** Българските преходи 1939–2005. ПАРАДИГМА 2005.; **Калинова, Е.** Победителите и България (1939–1945). С., 2004.; **Мошанов, С.** Моята мисия в Кайро. С., 1991.; **Манчев, Кр.** Националният въпрос на Балканите. ЛАНС С., 1995.; **Мичев, Д.** Македонският въпрос и българо-югославските отношения (9 септември 1944–1949). Университетско издателство “Св. Климент Охридски” С., 1994; **Васильева, Н., В. Гаврилов.** Балканският тупик?... Историческа судьба Югославии в XX век. “Гейтерум” 2000.; **Огнянов, Л.** Държавно-политическата система на България 1944–1948. БАН 1993.; **Хаков, Дж.** Балкански пакт – 1953 г. – Международни отношения, 6, 1992., с. 3–16.; **Хаков, Дж.** История на Турция през XX в. С., 2000.; **Щерев, П.** Политическата криза в Гърция (1958–1967). С., 1989.; **Вутов, П.** По моя дълг дипломатически път. ЕРА С., 2004.; **Христакудис, А.** Многостранно сътрудничество в Югоизточна Европа и европейската интеграция. Херон прес Сафия 2000.; **Данова, Н., А. Христакудис.** История на Нова Гърция. С., 2003.; **Гартхоф, Р.** Свидетелства за студената война. ИК “Унискорп” 2001.; **Haynes, M.** The Rhetoric of Economics: Cold War Representation of Development in the Balkans, in: A. Hammond, (ed), The Balkans and the West, Constructing the European Other, 1945–2003, Hampshire 2004.; **Jankovic, B. M.** The Balkans in International Relations, Macmillian Press, London 1988.; **Braun, A.** Small-State Security in the Balkans, New Jersey 1983.; **Jelavich, B.** History of the Balkans – Twentieth Century, Cambridge University Press, Cambridge 1983.; **Gallagher, T.** Theft of a Nation, Romania since Communism, Hurst & Company, London 2005.; **Pavkovic, A.** Why did Yugoslavia Disintegrate? Is There a Conclusive Answer?, [Journal of Southern Europe and the Balkans](http://www.jseas.org/), Vol. 6, No. 3, 2004.; **Coufoudakis, V.** The Cyprus Question: International Politics and the Failure of Peace-making, in: T. A. Coulombis, T. Kariotis, F. Bellou (eds) Greece in the Twentieth Century, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Frank Cass, London 2003.

⁸ **Батюк, В., Евстафьев Д.** Первые заморозки. Советско-американские отношения в 1945–1950 гг. М. 1995., с. 5.

⁹ Пак там.

¹⁰ **Кеннан, Дж.** Истоки советского поведения. – США: экономика, политика, идеология. № 12, 1989. с. 46.

¹¹ **Батюк, В., Евстафьев Д.** Первые заморозки... с. 7–8.

¹² По подробно по този въпрос **Виж Амброуз, С. И.** Стремение към глобализъм. Американската външна политика от 1938 до началото на 90-те години. “Петър Берон” С., с. 66–67 и сл.

¹³ **Kitchen, M.** British policy towards the Soviet Union during the Second World War. – Houndsmills; L., 1986., p.14) Няколко месеца преди края на войната (март 1945 г.

¹⁴ **Инджукаева, Н. С.** История международных отношений..., с. 162.

¹⁵ **Kitchen, M.** . British policy towards the Soviet Union... p. 233–234.; **Бережков, В. М.** Как я стал переводчиком Сталина. – М.: ДЭМ, 1993., с. 323–326; Това последно съотношение дава **Гунев, Г., Илчев, И.** Уинстън Чърчил и Балканите. С., 1989., с. 231.; **Roberts, G.** Beware Greek Gifts: The Churchill-Stalin “Percentages” agreement of October 1944. // Мир истории 2001, 1. – <http://www.historia.ru/2003/01/roberts.htm> – както е индексирано на 1 декември 2008 г. и Петер Калвокореси. Виж **Кальвокореси, П.** Мировая политика 1945–2000. кн. 1. М. 2003., с. 5; В своите спомени Чърчил пише само за постигнатата между него и Сталин договореност, не се споменава за направената по отношение на България промяна, като не дава никакви подробности и за продължилите на следващия ден пазарлъци между Молодов и Идън. Много интересна е съдбата на тази бележка. След одобрението от Сталин, отбелязано чрез станалото известно “драсване” върху нея, английският премиер, който явно не е очаквал толкова бързо и лесно разрешаване на въпроса попитал: “Не е ли много цинично, че ние решиме този въпрос, имащ съдбовно значение за милиони хора, така екстремно? Хайде да изгорим тази хартийка”. На което Сталин отговорил: “Не, запазете я за себе си.” Виж **Черчил, У.** Вторая мировая война. Избранные страницы. М.: Панорама, 1998., с. 383–384.

¹⁶ Става въпрос за издадени от Колумбийския университет документи свързани със “студената война”, под редакцията на Томас Етцолд и Джон Хадис “Сдържане. Документи за американската външна политика и стратегия 1945–1950 г.” Виж: **Prof. Dr. Nikolai von Kreitor.** The Geopolitics of containment. – <http://www.helicop.chat.ru/rus57.htm> – както е индексирано на 1 декември 2008 г.

¹⁷ **LaFeber, W.** The Evolution of the Monroe Doctrine from Monroe to Reagan in Redefining the Past. Eassays in honor of Wiliam Appleman Williams - Oregon State University Press, Covvaless, Oregon, 1986., p. 123.

¹⁸ **Николай фон Крейтор.** От Доктрины Монро до нового мирового порядка. – <http://www.analysisclub.ru/index.php?page=hist&art=2031> – както е индексирано на 1 декември 2008

¹⁹ **Lukac, G.** “The Destruction of Reason”, Humanities Press, Atlantic Highlights, 1981., p. 801.

²⁰ **Williams, W.** The Tragedy of American Diplomacy. New York, 1962., p. 112. За американските планове след Първата световна война Виж още: **Caplan, L.** Frederick Jackson Turner and Imperialism, Social Science, XXVII (January, 1952) p. 12-16 и **Williams, W.** The Frontier Thesis and American Foreign Policy, Pacific Historical Review, XXIV (November 1955) p. 379-395. — Цитирани по: **Трофименко, Г. А.** Новый передел мира? // США. Канада: Экономика, политика, культура. 3. 1998., с. 17.

²¹ **Лусе, Н. R.** The American century. New York: Time, 1941. p. 1–18. – цит. по: **Плацинский Ал.** Начальный период “холодной войны” и формирование концепции глобального лидерства США. – Белорусский журнал 2002/1. – http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=478&Itemid=53 – както е индексирано на 1 декември 2008 г.

²² **Грайнер, Б.** Американская внешняя политика от Трумэна до наших дней. М., 1986., с. 19.

²³ **Батюк, В. И., Евстафьев Д. Г.** Геополитический контекст начала “холодной войны”: уроки для 90-х годов // США, Канада: экономика, политика, идеология. 10. 1994., с. 95.

²⁴ **Бжезинский, З.** Великая шахматная доска. Господство Америки и её геостратегические императивы. М., Международные отношения, 1999., с. 52.

²⁵ «**Длинные телеграммы**». Документы начала «холодной войны». Томск, 1997., с. 3-4.; Centerstage. American Diplomacy since World War II / Ed. by Brown C. New York: Holmes & Meier Publishers, Inc., 1990., p. 52.

²⁶ **Spanier, J.W.** American Foreign Policy since World War II. Washington, 1992., p. 35.

²⁷ **Дипломаты** вспоминают. Мир глазами ветеранов дипломатической службы. М., 1997., с. 44.

²⁸ **Аш, Т. Г.** Свободният свят. Америка, Европа и изненадващото бъдеще на Запада. ОБСИДАН С., 2005., с. 52-53.

²⁹ По въпроса за Проливите Виж по-подробно: США и внешний мир. Материалы IV научной конференции ассоциации изучения США. М., 1997., с. 28–31.; **Дранов, Б.** Черноморские проливы: международно-правовой режим. М., 1948., с. 222–234.

³⁰ Советский Союз на международных конференциях периода... т. 4.,... с. 216-217, 245, 253. Виж по цялостното развитие на въпроса **Хаков, Дж.** История на Турция през XX в. С., 2000., с. 200-205.

³¹ Селим Сарпер е турският посланик в СССР — бел. моя.

³² Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941-1945. Т. 6. Берлинская (Потсдамская) конференция..., с. 477.

³³ Ето и текста на двете “различни” точки от нотата: 4. Изработването на новия режим на Проливите да е от компетенцията на черноморските държави; 5. Турция и СССР като най-заинтересовани от сигурността и свободното търговско корабоплаване през Проливите да осигурят със съвместни средства тяхната защита. – **Хаков, Дж.** Проливите като фактор във външната политика на Турция в първите следвоенни години.// Балканите в международните отношения 1944–1948. С., 1984., с. 187.; **Данилов, А. А., Пыжиков, А. В.** Рождение сверхдержавы: СССР в первые послевоенные годы. – М.: РОССПЭН, 2001., с. 29.

³⁴ На 27 септември 1941 г. по инициатива на левицата в политическия спектър на Гърция се създава **Национален освободителен фронт – ЕАМ**, който за сравнително кратък срок обединява гръцкия народ и година по-късно има вече милион и половина членове. На 16 февруари 1942 г. Гръцката комунистическа партия – ГКП и ЕАМ формират **Гръцка народна освободителна армия – ЕЛАС**. Тя организира свои партизански отряди които водят съпротивата срещу германските окупатори в цялата страна. През лятото на 1944 г. ЕЛАС наброява 130 хил. човека. Военен ръководител на ЕЛАС е ген. С. Сарафис, а политически ръководител – Арис Велухиотис. Виж. **Данова Н. Христакудис А.** История на нова Гърция. С., 2003., с. 264.

³⁵ Става въпрос за следните съпротивителни организации: **Национален републикански гръцки съюз – ЕДЕС**, ръководен от Н. Зервас и К. Пиромаглу, поддържащ тесни връзки с Н. Пластирас и левите либерали, както и със създадената по-късно организация **Национално и социално освобождение – ЕККА** на Д. Псарос и Г. Карталис. – Пак там.

³⁶ **Гунев, Г., Илчев, И.** Уинстън Чърчил и..., с. 201, 203.

³⁷ Трябва да се има предвид, че по същото време – юли 1944 г. – според споразумението Бретън Уудс се предвижда създаването на две международни организации Международен валутен фонд (МВФ) и Международна банка за възстановяване и развитие (МБВР), известна още като Световна банка.

³⁸ **Амброуз, С. И.** Стремез към глобализъм. Американската външна..., с. 94–95.

³⁹ **Кисинджър, Х.** Дипломацията. Труд, 1997., с. 398.

⁴⁰ **История** на дипломацията. Т. 5, кн. 1. С., 1978.с. 269.

⁴¹ **Николай, фон Крейтор.** От Доктрины Монро до...; **Кенеди, П.** Възход и падение на великитесили. Икономически проблеми и военни конфликти XV–XX век. С., 1997., с. 41.

⁴² Както става ясно, при практическото пристъпване към финансирането на Западна Европа, отпуснатите от Държавния департамент средства са около 2/3 от предварително предложените. — бел. моя.

⁴³ **Наринский, М. М.** СССР и план Маршалла. – <http://www.xserver.ru/user/ccipm/> - както е индексирано на 1 юни 2007 г. ; “План Маршалла” създаде единую Европу. -<http://www.washprofile.org/?q=ru/node/676> - както е индексирано на 1 декември 2008г.

⁴⁴ **Наринский, М. М.** СССР и план Маршалла... “План Маршалла” създаде... Виж още по въпроса и: **Наринский, М. М.** СССР и план Маршалла // Новая и новейшая история. 2, 1993.; **Элвуд, Д. У.** План Маршалла: стратегия, которая принесла плоды. г. т. // Международные отношения США : важнейшие события. Внешняя политика. Апрель 2006.; **Плацинский, А.** План Маршалла во внешней политике США. // Белорусский журнал международного права и международных отношений, 1, 2001 – http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=415&Itemid=52 – както е индексирано на 1 декември 2008 г..

⁴⁵ **Амброуз, С. И.** Стремение към глобализъм. Американската външна..., с. 105–106.

⁴⁶ **Естулин, Д.** Истината за клуба „Билдерберг”. Заговорът на свръхбогатите. С., 2005, с. 172–173.